

A black and white portrait of a young woman with long, dark, wavy hair, looking directly at the camera with a neutral expression. She is wearing a dark, possibly black, top with lace detailing on the shoulders and a necklace with a small, ornate pendant. The background is a dark, solid color.

P A S K U T I N Ė
M E R G I N A

ATSIMINIMAI

MANO NELAISVĖS IR KOVOS SU
„ISLAMO VALSTYBE“ ISTORIJA

NADIA MURAD

baltos lankos

Nadia Murad
su Jenna Krajeski

Paskutinė mergina

Mano nelaisvės ir kovos
su „Islamo valstybe“ istorija

Iš anglų kalbos vertė Eglė Podčašinskiė

baltos lankos

6 skyrius

Į Kočo islamistai atvažiavo 2014 metų rugpjūčio 3 dieną anksti ryte, dar prieš kylant saulei. Įvažiavus pirmiesiems sunkvežimiams gulėjau ant mūsų stogo padėto čiužinio tarp Adkee ir Dimal. Irake vasarą oras labai įkaista ir būna pilnas dulkių, bet man visuomet labiau patiko miegoti lauke, kaip ir važinėti sunkvežimio priekaboje, o ne tupėti uždarytai viduje. Padalijome stogą į kelias dalis, kad suteiktume privatumo susituokusioms poroms ir jų mažoms šeimoms, tačiau galėjome šnabždėtis pro skiriamąsias sienėles ir bendrauti su miegojusiais ant kitų stogų. Paprastai lengvai užmigdavau, užliūliuota kaimynų aptarinėjimų dienos reikalų ir tylutėlių maldų. Be to, pastaruoju metu per Iraką nusiritus smurto bangai, miegodami ant stogų, kur galėjome matyti visus artėjančius automobilius, jautėmės mažiau pažeidžiami.

Tąnakt niekas negalėjo užmigti. Prieš kelias valandas „Islamo valstybė“ netikėtai užpuolė kelis kaimyninius kaimus ir tūkstančiai jazidų ėmė bėgti iš namų Sindžaro kalno link. Netrukus sukrėsta panikuojanti minia virto pakrika eiseną. Už jų buvo islamistai, kurie žudė visus, atsisakiusius atsiversti į islamą ar pernelyg užsispyrusius, ar sutrikusius, kad pabėgtų. Pasiviję tuos, kurie ėjo lėčiau, nušaudavo arba perrėždavo jiems gerklės. Prie Kočo priartėję sunkvežimiai kaimo tyloje riaumojo kaip

sprogstančios granatos. Virpėjome iš baimės ir glaudėmės arčiau vienas kito.

„Islamo valstybė“ lengvai užėmė Sindžarą – jiems pasipriešino tik keli šimtai jazidų, savo ginklais mėginusių ginti kaimus, bet greitai jiems baigėsi šoviniai. Netrukus sužinojome, kad daugelis mūsų kaimynų sunitų sveikino kovotojus ir netgi jiems padėjo blokuodami kelius ir neleisdami jazidams nusigauti į saugią vietą, kad iš aplinkinių kaimų teroristai galėtų išvyti visus, išskyrus sunitus. Tada kaimiečiai kartu su teroristais eidavo plėšti tuščių jazidų kaimų. Dar didesnę sukrėtimą patyrėme dėl kurdų, prisiekusių mus ginti. Vėlai naktį be jokio įspėjimo pešmergai sušoko į savo sunkvežimius ir saugiai išvažiavo iš Sindžaro iki pasirodant „Islamo valstybės“ kovotojams, nors mėnesių mėnesius tikino, kad kovos už mus iki galo.

Vėliau kurdų vyriausybė tvirtino, kad tai buvo „taktinis atsitraukimas“. Jie sakė, kad karių buvo per mažai, kad galėtų išlaikyti savo pozicijas regione. Vadai manė, kad likti būtų savižudybė; jų pajėgos atneštų daugiau naudos kitose Irako dalyse, kur dar ne viskas buvo prarasta. Mėginome nukreipti savo pyktį į sprendimus priėmusius Kurdistano lyderius, o ne į paprastus karius. Tačiau niekaip nepajėgėme suprasti, kodėl jie išvažiavo mūsų neįspėję, kodėl nepasiėmė su savimi ar nepadėjo pasiekti saugaus prieglobsčio. Jei būtume žinoję, kad jie išeina, būtume išvažiavę į Kurdistaną. Esu beveik įsitikinusi, kad atvykus ISIS Kočo būtų buvęs tuščias.

Kaimiečiai tai vadino išdavyste. Tie, kurių namai buvo greta postų, matė pešmergas išvažiuojant ir bergždžiai maldavo palikti kaimo gyventojams bent savo ginklus. Naujiena netruko pasklisti po visą kaimą, bet prireikė laiko, kol suvokėme, kas mūsų laukia. Pešmergai buvo nepaprastai gerbiami ir daugelis

kaimiečių buvo įsitikinę, kad jie grįš ir atliks savo pareigą. Taigi išgirdusios pirmąsias ISIS šūvių salves kai kurios Kočo moterys pradėjo tarpusavyje šnabždėtis: „Gal pešmergai grįžo mūsų gelbėti.“

Pešmergams išėjus netrukus apleistuose postuose ir patikros punktuose jau šeimininkavo kovotojai ir mes atsidūrėme spąstuose. Jokio pabėgimo plano neturėjome, o islamistai greitai užblokavo kelią, kuris iš pietinių Sindžaro kaimų, kaip antai Kočo, vedė į kalną, ant kurio jau būriavosi ten pasislėpti mėginančios šeimos. Kelios pabėgti bandžiusios šeimos buvo pagautos ir nužudytos arba pagrobtos. Mano motinos sūnėnas su šeima taip pat mėgino išvykti. Jų automobilį sustabdė islamistai ir vyrus iš karto sušaudė. „Kas nutiko moterims, nežinau“, – pasakojo motina, pasikalbėjusi su kažkuo telefonu, taigi įsivaizdavome blogiausia. Tokios istorijos pripildė mūsų namus baimės.

Kai atėjo „Islamo valstybė“, Hezni ir Saoudo nebuvo Kočo, nes jie dirbo – Hezni Sindžare, o Saoudas Kurdistane. Jie skambino visą naktį siaubingai kankindamiesi, nes buvo taip toli ir saugūs. Broliai papasakojo viską, ką galėjo, apie tai, kas vyksta Sindžare. Bėgantys jazidai, dešimtys tūkstančių jazidų su savo gyvuliais vienos juostos keliu traukė link kalno. Laimingieji susigrūdo į automobilius arba kabojo aplipę sunkvežimius ir mėgino kuo greičiau prasisprausti pro minią. Kai kurie stūmė vyresnio amžiaus žmones karučiuose ar sulinkę nuo svorio nešė juos ant nugarų. Vidudienio saulė negailestingai spigino ir keli itin garbaus amžiaus ar ligoti žmonės mirė tiesiog kelio pakrašty, o jų liesi kūnai krito į smėlį kaip lūžtančios šakos. Pro šalį praeinantys galvojo tik kaip pasiekti kalną ir taip bijojo pakliūti teroristams į rankas, kad, atrodė, nė nepastebi, kas darosi aplinkui.

Artėdami prie kalno jazidai pakeliui paliko visą savo mantą. Vaikiškas vežimėlis, paltas, puodas – pirmą kartą bėgdami iš

namų jie negalėjo įsivaizduoti, kaip galėtų palikti tuos daiktus. Kaip valgysi, jei neturi puodo, kuriame galėtum gaminti? Ką daryti, kai rankos pavargs nešti kūdikį? Ar pavyks grįžti namo iki žiemos? Tačiau žmonės be galo išvargo ir su kiekvienu žingsniu atstumas iki kalno, atrodo, tik didėjo, kol galiausiai visi jų daiktai virto sunkia našta ir liko dulkėti palei kelią kaip šiukšlės. Vaikai vilko kojas, kol batai suplyšo į skutelius. Pasiekę kalną vieni ropš-tėsi į viršų stačiais šlaitais, kiti pasislėpė olose, šventyklose ar ant kalno įsikūrusiuose kaimuose. Vingiuotais keliais lėkė mašinos, kelios jų nuslydo į šoną, kai vairuotojai skubėdami jų nesuvaldė. Daugybė pabėgėlių susigrūdo kalno plynaukštėje.

Kalno viršūnėje nebuvo nė kiek lengviau. Kai kurie jazidai iškart nuskubėjo ieškoti maisto ir vandens ar dingusių gimini-
naičių ir maldavo padėti tų, kurie gyveno kaimuose ant kalno. Kiti sustirę atsisėdo. Gal buvo pavargę. O gal pirmą kartą nuo tada, kai į Sindžarą atėjo islamistai, pasijuto saugūs, santykinai saugūs, ir pradėjo galvoti apie tai, kas jiems nutiko. Jų kaimai buvo užimti ir viskas, ką turėjo, dabar priklausė kažkam kitam. Užėmusi visą regioną, „Islamo valstybė“ griovė nedideles kalno papėdėje stovėjusias šventyklas. Vienose greta kalno esančiose kapinėse, kur paprastai buvo laidojami vaikai, dabar buvo dau-
gybė įvairaus amžiaus žmonių kūnų – tų, kuriuos nužudė ISIS arba kurie mirė mėgindami pasiekti kalną. Buvo nužudyti šimtai vyrų. Berniukus ir jaunas moteris grobė ir vėliau vežė į Mosulą ar Siriją. Vyresnes moteris, mano motinos amžiaus, rinkdavo į krūvą, sušaudydavo ir suversdavo į bendrus kapus.

Pasiekę kalno viršūnę jazidai pradėjo galvoti apie spren-
dimus, kuriuos priėmė bėgdami. Gal užkirto kelią kitam kalno link skubančiam automobiliui, kad atkaktų pirmieji, ar nesustojo paimti pakeliui einančio pėsčiojo. Galbūt galėjo su savimi pasi-
imti gyvulius, o gal reikėjo dar kiek palūkėti ir ką nors išgelbėti?

Mano motinos sūnėnas gimė neįgalus ir jam buvo sunku vaikščioti. Atėjus islamistams jis primygtinai reikalavo, kad artimieji trauktų kalno link pirma jo, žinodamas, kad savo kojomis ten nenusigaus. Ar jam pasiseks? Dabar išsigelbėjusieji įstrigo svajinančiame karštyje kalno viršūnėje, o apačioje knibždėte knibždėjo islamistų. Nebuvo matyti nė ženklo jokios pagalbos.

Klausėmės tų naujienų nujausdami, kad mūsų laukia toks pats likimas, ir meldėmės. Paskambinome visiems, kuriuos pažinojome arabų sunitų kaimuose ir Kurdistane, bet niekas negalėjo suteikti mums vilties. Tą naktį ir rytą ISIS neužpuolė Kočo, tačiau aiškiai parodė, kad jei mėginsime pabėgti, mus nužudys. Gyvenantieji kaimo pakraštyje papasakojo, kaip jie atrodo. Kai kurie iki pat akių buvo užsitraukę skareles. Daugelis nešiojo barzdas. Jie turėjo amerikietiškus ginklus – amerikiečiai išėdami juos perdavė Irako kariuomenei, o kai kariai paliko savo postus, ginklus pasiėmė islamistai. Kovotojai atrodė lygiai taip pat kaip savo televizijos kanaluose ar propagandiniuose vaizdo įrašuose internete. Man jie atrodė nežmonės. Kaip ir šautuvai, kuriuos jie nešiojosi, ar tankai, kuriais važinėjo, tie vyrai man tebuvo ginklai ir jie buvo nukreipti į mano kaimą.

Pirmąją dieną, rugpjūčio trečiąją, į Kočo atvyko ISIS vadeiva ir Ahmedas Jasso ir sukvietė vyrus į dževatą. Kadangi Eliasas buvo vyriausias, jis nuėjo išsiaiškinti, kas vyksta. Laukėme jo kieme slėpdamiesi mažuose savo avių šešėliuose – avys čia buvo perkeltos saugumo sumetimais. Gyvuliai ramiai bliovė abejingi tam, kas vyksta aplinkui.

Greta manęs sėdinti Kathrine atrodė visai jaunutė ir išsigandusi. Nors mus skyrė keleri metai, mokykloje mokėmės vienoje klasėje ir buvome neišskiriamos. Paauglystėje abi nepaprastai domėjomės makiažu ir šukuosenomis, kurias darėme viena

kitai, o savo naują stilių ir techniką turėjome progos išbandyti, kai vykdavo vestuvės. Nuotakos mus įkvėpdavo; savo išvaizdai jos niekada neskirdavo tiek laiko ir pinigų kaip tą dieną, visos buvo lyg nužengusios nuo mados žurnalų. Aš jas atidžiai apžiūrindavau: „Kaip jai pavyko taip susišukuoti? Koks šio lūpdažio atspalvis?“ Tada prašydavau nuotakos nuotraukos, kurią pridėdavau prie savo kolekcijos storame žaliame nuotraukų albume. Išivaizduodavau, kad kai atidarysiu savo saloną, moterys vartys mano albumą ieškodamos labiausiai patinkančios šukuosenos. Tuo metu, kai atėjo ISIS, aš jau turėjau per du šimtus nuotraukų. Mano mėgstamiausia buvo su jauna brunete ir laisvai nuo viršugalvio krintančiomis garbanomis, apkaišytais mažytėmis baltomis gėlėmis.

Paprastai su Kathrine labai rūpinomės savo ilgais plaukais – gausiai įtrindavome juos alyvuogių aliejumi ir dažydavome chna, bet šiandien net nesišukavome. Mano dukterėčia buvo išblyškusi ir tyli, staiga pasijutau gerokai už ją vyresnė. Norėjau, kad ji pasijustų geriau.

– Nesijaudink, – tariau imdama jos ranką. – Viskas bus gerai.

Taip man sakydavo motina, ir net jeigu ja netikėjau, ji privalėjo būti stipri dėl savo vaikų, kaip aš dabar turėjau būti stipri dėl Kathrine.

Eliasas įžengė į kiemą ir visi atsisuko į jį. Jis greitai kvėpavo, lyg iš dėvato būtų bėgęs, ir mėgino apsiraminti prieš pradėdamas kalbėti.

– „Daeš“ apsupo Kočo, – tarė jis. – Išvažiuoti galimybių nėra.

Dževate „Islamo valstybės“ vadeiva įspėjo vyrus, kad už mėginimą pabėgti jie bus baudžiami.

– Jis sakė, kad keturios šeimos jau mėgino, – pasakojo mums Eliasas. – Jas sustabdė. Vyrai atsisakė atsiversti. Juos

nužudė. Moterys laikė įsikibusios vaikų. Juos atskyrė. Pasiėmė automobilius ir dukteris.

– Pešmergai būtinai grįš, – sušnabždėjo motina stovėdama vietoje. – Turime melstis. Dievas mus išgelbės.

– Kas nors ateis mums padėti, – tarė Massoudas pykdamas. – Juk jie negali mūsų tiesiog čia palikti.

– Vadeiva sakė, kad turime paskambinti savo giminaičiams ant Sindžaro kalno ir liepti pasiduoti, – tęsė Eliasas. – Liepė jiems pasakyti, kad jei nusileis nuo kalno, jų pasigailės.

Tylomis sėdėjome ir virškinome naujieną. Nors ant kalno buvo sunkumų, jazidai, kuriems pavyko ten nusigauti, bent jau nebuvo ISIS rankose. Tikėjome, kad kalnas apsaugos mus nuo persekiojimo. Ne viena jazidų karta rado prieglobstį Sindžaro olose, gėrė iš jo šaltinių ir maitinosi nuo jo medžių surinktais figomis ir granatais. Kalną supo mūsų šventyklos ir šeichai, ir manėme, kad Dievas tikriausiai jį stebi ypač atidžiai. Hezni pavyko iš Sindžaro nusigauti iki kalno ir paskambinęs piktindavosi, kad dėl jo nerimaujame.

– Jus verkiate dėl mūsų, bet mes verkiame dėl jūsų, – sakė jis. – Mes jau išgelbėti.

Darėme tai, ką liepė kovotojai. Jie ėjo nuo vienu durų prie kitų rinkdami kaimo gyventojų ginklus ir mes atidavėme visus savo šautuvus, išskyrus vieną, kurį vėlai naktį užkasėme ūkyje, manydami, kad jie mūsų nemato. Bėgti nemėginome. Kasdien Eliasas ar kitas brolis eidavo į dževatą gauti nurodymų iš ISIS vadeivos ir grįžę pasakodavo mums naujienas. Mes likdavome namie ir tyliai sėdėdavome. Užkastas šautuvas taip ir liko po žeme. Tačiau, kad ir ką žadėjo islamistai, greičiau mirtume nei lieptume Hezni ar kam nors kitam nultipti nuo Sindžaro kalno. Visi žinojo, kas laukia jazidų, jei jie nusileis.

7 skyrius

Kočo apsiaustis truko beveik dvi savaites. Kai kurios dienos prabėgdavo tarsi rūke, panašios viena į kitą, tačiau kartais kiekviena sekundė atrodė kančia. Rytais iš ISIS patikros punktų sklisdavo islamiškas kvietimas melstis – tą garsą, tokį neįprastą Kočo, gerai žinojau iš mokyklos, kur mokėmės apie islamą. Girdėdavau jį ir kai važiuodavome į Sindžarą. Ten senesni jazidai skundėsi dėl garsiai aidinčių kvietimų melstis. „Sindžaras jau nebe jazidų miestas“, – apgailestavo jie, įsitikinę, kad mes visi netrukus būsimė įkalinti savo mažuose kaimuose ir miesteliuose, o geresnės jazidų teritorijos atiteks turtingesniems ir geresnius ryšius turintiems arabams ir kurdams. Tačiau iš tiesų tas kvietimas melstis man niekada nekliuvo, kol į Sindžarą neatėjo „Islamo valstybė“. Jų apsiaustyje tas garsas skambėjo grėsmingai.

Vienas po kito pas mus kraustėsi giminaičiai. Hezni žmona Jilan paliko jų beveik baigtą statyti namą kaimo pakrašty ir persikėlė pas mus. Iš viso kaimo nešini mažais lagaminėliais ar maistu ir kūdikių mišiniiais pas mus traukė ir kiti pusbroliai, pusseserės ir įbroliai su įseserėmis. Saoudo žmona Shireen buvo ką tik pagimdžiusi ir kai ji atsinešė savo rausvaskruostį klykiantį naujagimį, moterys iškart apspito vaikėlį lyg kokį vilties simbolį. Keli mūsų kambariukai netruko prisipildyti drabužių ir antklodžių, nuotraukų ir kitų daiktų – visko, ką ateinantys giminaičiai pajėgė panešti. Dieną visi spietėmės aplink televizorių, ieškodami

reportažų apie jazidų skerdynes Sindžare. Tai buvo lyg naktinis košmaras. Lėktuvai negalėjo skristi taip žemai, kad galėtų perduoti pagalbą, o milžiniškas kalnas, atrodo, praryja iš dangaus krintančius ryšulius su maistu ir vandeniu.

Jazidai kaip išprotėję mėgino įsiropšti į Irako kariuomenės sraigtasparnius, kurie nusileisdavo ant kelių, vedančių į kalno viršūnę, stumdami į vidų kūdikius ir senius, o kariai juos stūmė lauk, šaukdami, kad nėra vietos. „Sraigtasparnis negali paimti tiek žmonių!“ – šaukė jie, tačiau kalno viršūnėje įsiaudrinusiems žmonėms tokie argumentai buvo nė motais. Girdėjome, kad viena moteris, žūtbūt pasiryžusi išskristi sraigtasparniu, jam kylant kurį laiką laikėsi įsikibusi į važiuoklę, bet neišsilaukė ir nukrito. Žmonės pasakojo, kad į apačioje stūksančias uolas atsitrekęs jos kūnas buvo panašus į sprogsį arbūzą.

Hezni tik per plauką pavyko pasiekti kalną prieš pat užimant Sindžarą. Kai jo policijos nuovada mieste buvo evakuota, brolis su dar vienu policininku patraukė kalno link. Nenorėdami į miestą ateinantiems teroristams palikti jokių ginklų, kiekvienas to dalinio vyras išėjo su šautuvu rankoje ir už diržo įsikišęs po pistoletą. Kelias buvo dulkėtas, eiti labai karšta, be to, jie bijojo, nes nežinojo, kur slepiasi kovotojai ir iš kur jie gali pasirodyti. Maždaug už kilometro nuo Zeinabos jie matė, kaip ISIS sunkvežimis privažiavo prie šiitų mečetės, ir šventyklą sudrebino sprogimas. Pasukę kitu keliu jie vos nesusidūrė su trimis ISIS kovotojų pilnais sunkvežimiais, kurie po kelių minučių sušaudė už Hezni su kolega ėjusius vyrus. „Išsigelbėjau per stebuklą“, – vėliau man sakė brolis.

Kalno viršūnėje dienomis buvo nežmoniškai karšta, o naktimis kaustė šaltis. Žmonės stokojo maisto ir mirė nuo dehidracijos. Pirmą dieną iš gimtųjų namų išstumti jazidai paskerdė avį, kurią buvo užsivarę į kalną, ir visi suvalgė po mažą gabalėlį

mėsos. Antrą dieną Hezni ir keli kiti vyrai atsargiai nusileido rytiniu kalno šlaitu ir pėsčiomis nukako į mažą kaimelį, kurio ISIS dar nepasiekė. Ten jie prikrovė į traktorių žalių kviečių, kuriuos grįžę atgal ant kalno išvirė ir visiems davė po puodelį, kad nors kiek užpildytų gurgiančius pilvus. Vieną dieną keli kovotojai iš Liaudies savigynos būrių (YPG) – Kurdistano darbininkų partijos (PKK) siriškos atšakos, Turkijoje įsikūrusios kurdų partizanų kariuomenės – iš Sirijos atvežė duonos ir kito maisto.

Galiausiai, padedami JAV oro pajėgų, YPG išvalė kelią jazidams nuo Sindžaro kalno iki kurdiškų Sirijos dalių, kurios nuo pilietinio karo Sirijoje pradžios buvo sąlygiškai saugios. PKK prijuočiantys kurdai čia mėgino įsteigti autonominį regioną. ISIS šaudė į bėgančius jazidus, tačiau pasiekti palyginti saugų prieglobstį pavyko dešimtims tūkstančių žmonių. Hezni bėgo nuo kalno į mūsų tetos namus netoli Zacho. Jazidams atvykus į kurdiškąją Irako dalį ir Siriją, ten gyvenantys kurdai, kurių daugelis yra sunitai, važiavo jų pasitikti, dalijo maistą, vandenį ir drabužius. Kiti atvėrė savo namų duris, parduotuves ir mokyklas, kur pabėgėliai galėjo prisiglausti. Net šiandien mes vis dar susijaudiname prisiminę jų pagalbą ir užuojautą.

Prieš tas žudynes niekada daug apie PKK negalvojau. Sindžare jų įtaka buvo nedidelė ir net jei kartais juos išvysdavau kurdų televizijos programose – vyrus ir moteris duksliomis pilkomis uniformomis, klūpančius šalia savo kalašnikovų kažkur Kandilio kalnuose prie sienos su Iranu – nei jie patys, nei jų kova su Turkijos vyriausybe su mano gyvenimu atrodė visai nesusiję. Išgelbėję ant kalno įstrigusius jazidus PKK Sindžare tapo didvyriais ir daugelio mintyse užėmė pešmergų, kaip jazidų gelbėtojų, vietą. Dėl tokių PKK veiksmų tarp jų ir Barzani partijos KDP, kuri norėjo išlaikyti įtaką Sindžare, radosi įtampa, taigi mūsų gimtinei kilo kitokio karo grėsmė – karo, kuris brendo kelis

ateinančius metus. Tačiau tuo metu mes tiesiog buvome dėkingi PKK, kad jie padėjo jazidams nultipti nuo kalno, ir už tai, kad pasiuntė į Sindžarą šimtus karių kautis su „Islamo valstybe“.

Tačiau Kočo jokios pagalbos nebuvo matyti nė ženklo. Kasdien kuris nors brolis eidavo į dževatą ir grįždavo su naujienomis, bet niekada jos nebuvo geros. Jie sakydavo, kad Kočo vyrai mėgina sukurpti planą, tačiau niekas iš esančių už kaimo neskuba padėti. „Gal mus išvaduos amerikiečiai su savo lėktuvais, kaip kad prie kalno“, – tikėjosi motina. Vienintelį kartą Kočo apsupę kovotojai atrodė išsigandę, kai danguje pasigirdo lėktuvų ar sraigtasparnių gaudesys. „O gal čia ateis PKK“, – svarstė ji. Tačiau broliai, kurie palaikė ryšį su JAV kariuomenėje dirbusiais ir dabar Amerikoje esančiais jazidų vertėjais, greitai neteko vilties, kad mūsų troškimai išsipildys.

Pro mus praskrisdavo lėktuvai ir sraigtasparniai, tačiau jie traukė kalno link, o ne į Kočo. Mes neturėjome daug vilties ir dėl to, kad iki mūsų pavyks nusigauti PKK. PKK kovotojai buvo drąsūs ir gerai parengti – jie beveik penkiasdešimt metų kovėsi Turkijos kariuomenėje, tačiau tie žmonės buvo įpratę kautis kalnuose ir nesugebės įveikti ISIS plokščiose lygumose, kurios driekėsi nuo Kočo iki Sindžaro kalno. Be to, dabar Kočo buvo prieš teritorijoje ir per daug nutolęs į pietus, kad jį būtų galima pasiekti. Mes buvome per toli.

Vis dėlto viltis, kad amerikiečiai grįš ir padės įveikti apsiaustį, ruseno ilgai. Mano brolis Jalo – tas pats, kuris po JAV įsiveržimo buvo dislokuotas Tal Afaro oro uoste, JAV turėjo draugą Haiderą Eliasą, jazidą, kuriam buvo suteiktas prieglobstis Hjustone, nes jis kurį laiką dirbo pas amerikiečius vertėju. Jie kasdien kalbėjosi, paprastai po kelis kartus, nors Haideras įspėjo Jalo jam neskambinti – draugas nerimavo, kad ISIS gali klausytis Jalo telefono pokalbių ir, pamatę JAV numerį, jį iškart sušaudys.

Haideras kartu su kitais jazidų emigrantais siekė, kad Irake esantiems jazidams būtų suteikta pagalba. Iš Vašingtone išsi-
nuomoto viešbučio kambario jie siuntinėjo peticijas vyriausybei
Vašingtone, Arbilyje ir Bagdade, tačiau Kočo tai nepadėjo. Jalo
iškart atsakydavo į kiekvieną Haidero telefono skambutį, bet ne-
trukus viltis užleido vietą pykčiui. Brolis buvo su amerikiečiais,
kai šie rengė reidus po namus ieškodami sukilėlių, ir žinojo,
ką tie sugeba veikdami ant žemės. Jalo buvo įsitikinęs, kad jei
JAV pasiųstų karius į „Islamo valstybės“ patikros postus aplink
Kočo, jiems pavyktų įveikti apsiaustį. Kartais islamistai dževate
skųsdavosi dėl amerikiečių surengtų jazidų gelbėjimo operacijų
Sindžare ir vadino Obamą kryžiuočiu. Kai tai nutiko, Jalo pasakė
Haiderui:

– Manau, jie praranda kontrolę. Tikiuosi, mus paleis.

Prieš porą dienų keli islamistai nuvežė blogai pasijutusį Ah-
medą Jasso į artimiausią ligoninę.

– Juk jie taip nesielgtų, jei neplanuotų palikti mūsų gyvų,
tiesa? – klausė Jalo.

Jalo labai patiko Amerika. Prieš apsiaustį jis ne kartą skam-
bino Haiderui į Teksasą ir klausinėdavo apie naują gyvenimą už
Irako. Brolis pavydėjo, kad Haideras Amerikoje lanko koledžą –
juk Jalo neturėjo galimybės net mokytis vidurinėje mokykloje.

– Rask man žmoną amerikietę! – juokaudavo Jalo. – Kokią
bjaurią senę, kuri nieko nepaisydama sutiktų už manęs tekėti.

Haideras neturėjo daug vilties, kad amerikiečiai atskubės
Kočo gyventojams į pagalbą. Jis manė, kad „Islamo valstybė“ gali
keršyti Kočo dėl oro antskrydžių.

– Būkite atsargūs, – kalbėjo jis Jalo. – Jie gali jus apgauti
privertę manyti, kad yra silpni. Jie jūsų nepaleis.

Visi aplinkui atrodė sukrėsti to, kas vyksta visame Irake.
Apie Kočo apsiaustį žiniasklaidoje nieko nebuvo pranešama.

– Jie keičia ministrą pirmininką Bagdade, – pasakė Eliasas, – neturi laiko galvoti apie mus.

Taigi mes laukėme. Kaimas nuščiuvo, gatvės ištuštėjo. Visi tupėjo namie. Nustojome valgę, broliai išstypo ir išbalo. Numaniau, kad ir pati atrodau panašiai, tačiau į veidrodį žiūrėti nebuvo noro. Nesiprausėme ir netrukus namai prisipildė mūsų kūnų tvaiko. Kasnakt ropšdavomės ant stogo – sutemus, kad kovotojai mūsų nematytų – ir miegodavome prisiglaudę vienas prie kito. Būdami ant stogo stengėmės kuo labiau prisispausti prie žemės, kad mus užstotų nedidelė stogo sienelė, ir tyliai šnabždėdavomės, kad niekas neišgirstų. Kai nesuvokdamas, kas vyksta, pravirkdavo Shireen kūdikis, visų kūnai įsitempdavo. Žinoma, visa tai buvo nesvarbu – juk islamistai žinojo, kad mes ten. Tai buvo svarbiausia.

Islamistai įkalino mus savo pačių namuose, o kitur Sindžare tuo metu vykdė genocidą. Mums jie kol kas neturėjo laiko. Buvo užsiėmę jazidų namų plėšimu – kimšo į savo krepšius papuošalus, automobilių raktelius ir mobiliuosius telefonus; mėgino sugaudyti jazidų karves ir avis, kurias jau laikė savomis; dalijo jaunas moteris kovotojams Irake ir Sirijoje, pavertė jas sekso vergėmis, žudė visus vyriškos lyties jazidus, kurie jau buvo pakankamai suaugę, kad galėtų apsiginti. Buvo išžudyta tūkstančiai jazidų, o jų kūnai sumesti į masinius kapus, kuriuos islamistai mėgino (nesėkmingai) nuslėpti nuo visuomenės.

Mūsų paskutinė viltis dėl pagalbos iš išorės buvo aplinkiniai kaimai, kuriuose gyveno mūsų draugai sunitai ir kirivai. Sklandė gandai apie arabus, kurie priglaudė jazidus ar padėjo jiems nusigauti į saugią vietą. Tačiau buvo pasakojama ir kaip jie išdavė jazidus, perdavė islamistams ir patys įstojo į kovotojų gretas. Kai kurios iš šių istorijų tebuvo gandai, o kitas pasakojo

mums artimi žmonės, kuriais pasitikėjome, taigi žinojome, kad jos tikros. Vieną rytą vienas iš mano pusbrolių nusivedė savo šeimą į kirivo namus ir meldė padėti. Šeimininkai leido jiems pasilikti ir padėjo pasijusti saugiems.

– Galite likti čia, – sakė jie. – Mes jums padėsime. – Tada jie pranešė apie mano pusbrolių „Islamo valstybės“ vadeivai, šis pasiuntė kovotojus ir sučiupo visą šeimą.

Broliai skambino visiems savo pažįstamiems tuose kaimuose. Jie lipo ant stogo, kur ryšys buvo geresnis, ir daugelis žmonių, su kuriais jiems pavyko susisiekti, atrodė nuoširdžiai susirūpinę. Tačiau nė vienas nežinojo atsakymų ir negalėjo sugalvoti, kaip mums padėti. „Būkite kantrūs“, – prašė jie. Keli mūsų kaimynai musulmonai atėjo mūsų aplankyti, kai buvome apsiausti, atnešė maisto ir sakė, kad mūsų skausmas yra jų skausmas. Pridėję delną prie širdies jie žadėjo: „Nepaliksime jūsų“, bet netrukus visi mus pamiršo.

Mūsų kaimynai sunitai galėjo ateiti pas mus ir pamėginti pagelbėti. Jei jie žinojo, kas nutiks moterims, galėjo mus visas apvilkti juodai ir pasiimti su savimi. Jie galėjo tiesiog ateiti ir tiesiai pasakyti: „Jums nutiks tai ir tai“, kad nustotume svajoti, jog kas nors mus išgelbės. Bet jie to nepadarė. Jie nusprendė nieko nesiimti ir jų išdavystės smigo kaip kulkos prieš atskriejant tikroms kulkoms.

Vieną dieną su Dimal, Khairy, Eliasu ir Khaledu – vienu iš savo įbrolių – ėjome į ūkį paskersti ėriuko pietums. Kitaip nei suaugusieji, kurie neturėjo apetito, vaikai verkė prašydami maisto ir kadangi į Kočo nieko nebuvo atvežama, teko paaukoti vieną iš mūsų ėriukų.

Ūkyje buvo geras mobiliojo telefono ryšys ir Eliasas atsi-nešė savo telefoną, kad vyrai galėtų toliau skambinti ir ieškoti pagalbos, kol mes užsiimsime ėriuku. Buvome ką tik sužinoję,

kad islamistai sučiupo mano dukterėčią Baso, kai ji mėgino pabėgti į kalną iš Tal Kasabo, kur slaugė sergančią pusseserę. Baso buvo nuvežta į mokyklą Tal Afare. Girdėjome kalbas, kad islamistai nudažė mokyklą raudonai ir ten pilna jazidžių moterų ir mergaičių. Prisiminiau, kad vienas mano mokytojų sunitas, vardu Mohammedas, buvo iš Tal Afaro, ir pamaniau, kad jis gali padėti mums surasti Baso.

Daugelis mūsų mokytojų buvo sunitai ir gyveno ne Kočo, daugiausia Mosule. Mes juos gerbėme ir elgėmės su jais, lyg jie būtų mūsų kaimo gyventojai. Galvojau, ką jiems dabar tenka iškęsti, kai jų gimtuosiuose miestuose viešpatauja „Islamo valsybė“. Nė vienas mokytojas nepaskambino sužinoti, kas vyksta Kočo. Iš pradžių tai kėlė man nerimą. Negalėjau įsivaizduoti, kaip jie jaučiasi pabėgę nuo islamistų arba dar blogiau – gyvendami jų priespaudoje. Tačiau ilgainiui pradėjau abejoti – gal jie tyli ne todėl, kad gyvena baimėje, o dėl to, kad džiaugiasi ISIS atėjimu. Galbūt savo mokinius, įskaitant ir mane, jie laiko *kafir*. Nuo tos minties man susuko pilvą.

Visų savo mokytojų telefono numerius turėjau susirašiusi vieno vadovėlio galinėje pusėje ir, pasinaudojusi Eliaso telefonu, paskambinau ponui Mohammedui. Po kelių signalų mokytojas pakėlė ragelį.

– *Merhaba, Ustaz Mohammedai*, – pasisveikinau, mandagiai kreipdamasi į jį arabiškai. Prisiminiau Mohammedo pamokose praleistas dienas, kai atidžiai gaudžiau kiekvieną jo žodį, nes žinojau, kad išlaikiusi egzaminą būsiu perkelta į aukštesnę klasę – žengsiu dar vieną žingsnį mokyklos baigimo ir likusio gyvenimo link. Aš juo pasitikėjau.

– Kas čia? – mokytojo balsas skambėjo įprastai ir jo ramybė privertė mano širdį plakti tankiau.

– Nadia, *ustazi*, – atsakiau, – iš Kočo.

– Nadia, kas nutiko? – paklausė jis. Mokytojas pradėjo kalbėti greičiau. Jo balsas skambėjo šaltai ir nekantriai.

Paaiškinau, kad islamistai sučiupo Baso ir nusivežė į Tal Afarą.

– Jie pasakė, kad mokykla nudažyta raudonai, – pasakiau jam. – Tai viskas, ką žinome. Negalime išvažiuoti iš Kočo, „Daeš“ apsupo kaimą ir sako, kad nužudys visus, kurie mėgins pabėgti. Ar galite mums padėti pasikalbėti su Baso? Ar žinote, kur ta mokykla?

Akimirką mokytojas tylėjo. Gal jis manęs negirdi. Gal „Daeš“ atjungė ryšį, o gal baigėsi pinigai Eliaso telefono sąskaitoje. Kai ponas Mohammedas galiausiai prabilo, jo balsas skambėjo kaip kito žmogaus – visai kitaip nei mokytojo, kuris mane mokė vos prieš kelis mėnesius. Dabar jo balsas buvo santūrus ir šaltas.

– Negaliu su tavimi kalbėti, Nadia, – sušnabždėjo jis. – Nesirūpink dėl savo dukterėčios. Jie lieps jai atsiversti, o vėliau kas nors ją ves. – Jis padėjo ragelį man nespėjus išstarti nė žodžio. Žiūrėjau į telefoną savo rankoje – gabalėlį pigaus Beverčio plastiko.

– Šunsnukis! – šūktelėjo Eliasas, čiupdamas ériuką už pakarpos ir tempdamas į kelią, kuris vedė namo. Mes skambinome ir skambinome, bet niekas nekėlė ragelio.

Tą akimirką manyje kažkas pasikeitė galbūt visiems laikams. Praradau viltį, kad kas nors mums padės. Galbūt mano mokytojas toks pats kaip mes – išsigandęs dėl savęs ir savo šeimos daro viską, kad tik liktų gyvas. O gal jis džiaugiasi islamistų atėjimu ir galimybe gyventi savo įsivaizduojamame pasaulyje – pasaulyje, kur viešpatauja jų žiauri islamo interpretacija, pasaulyje be jazidų ar kitų, kurių tikėjimas kuo nors skiriasi nuo jų pačių. Aš nežinojau. Tą akimirką buvau įsitikinusi tuo, kad jo nekenčiau.

8 skyrius

Pirmą kartą ISIS kovotoją iš arti išvydau šeštą apsiausties dieną. Mums baigėsi miltai ir geriamasis vanduo, todėl su Adkee ir dviem savo dukterėčiomis Rojian ir Nisreen patraukėme į Jalo namus pasirūpinti atsargomis. Nuo Jalo namo iki mūsų buvo vos pora minučių kelio siaura gatvele, o islamistai kaimo keliuose pasirodydavo retai. Daugiausia „Islamo valstybės“ nariai laikėsi kaimo pakraščiuose – budėdavo patikros punktuose, kad niekas nemėgintų pabėgti.

Ir vis dėlto išeiti iš namų buvo baisu. Atrodė, kad žengęs pro lauko duris patenki į kitą planetą. Niekas Kočo nebeatrodė sava ir pažįstama. Paprastai gatvėse ir skersgatviuose buvo pilna žmonių, žaisdavo vaikai, tėvai apsipirkinėjo parduotuvėlėse ar vaistinėje, o dabar kaimas buvo tuščias ir tylus.

– Nenuėik toli nuo manęs, – sušnabždėjau Adkee, kuriėjo priekyje, drąsesnė už mus visus. Greitai žingsniavome skersgatviu. Buvau taip įsibaiminusi, kad man nuolat kas nors vaideinosi. Krūpčiojome net išvydusios savo šešėlių.

Nueiti mums liepė motina. „Apsieisite be vyrų“, – pasakė ji ir mes sutikome. Trainiojomės po namus nieko neveikdamos – nuolat žiūrėjome televizorių, verkėme, kasdien vis labiau lysome ir silpome. Broliai bent eidavo į dževatą, o grįžę ir papasakoję, ką sakė muchtaras ar „Islamo valstybės“ vadeiva, įnikdavo

spaudyti mobiliojo mygtukus, mėgindami surasti, kas mums galėtų padėti, kol galiausiai griūdavo iš nuovargio ir alkio. Mano broliai buvo kovotojai, kaip mūsų tėvas, ir aš niekada nebuvo jų mačiusi tokių netekusių vilties. Atėjo mano eilė kaip nors padėti šeimai.

Kočo nėra puikiai suplanuotas – kai kūrėsi, niekas čia nemėgino tvarkingai išdėstyti namų ir gatvių. Jei turi žemės, gali joje statyti, ką nori ir kur nori, taigi kaimas padrikas, ir klaidžiojant po jį gali apsisukti galva. Namai plečiami taip nenuspėjamai, kad kartais atrodo kaip gyvi, o skersgatviai apraizgo pastatus tokiu labirintu, kad jame pasiklystų bet kas, gerai nepažįstantis kaimo. Viską gerai įsimena tik tie, kurie čia visą gyvenimą vaikščioja iš vieno namo į kitą.

Jalo namas buvo pačiame kaimo pakrašty ir nuo likusio pasaulio jį skyrė tik žema mūrinė tvora. Už jos kaip dykuma plytėjo Sindžaras, nusidriekęs iki pat Mosulo, kuris dabar buvo „Islamo valstybės“ sostinė Irake. Praėjome pro metalinius vartelius ir įžengėme į virtuvę. Namas buvo tuščias ir švarus – nė ženklų, kad Jalo su šeima išvyko skubėdami, tačiau man ten buvo baisu. Tušti namai kėlė nerimą. Suradusios šiek tiek miltų, vandens ir kūdikių mišinio netardamos nė žodžio kiek galėdamos greičiau sukrovėme viską į krepšius.

Mums išeinant Rojjan parodė pirštu į sodo sieną, kur mums maždaug ties liemeniu iškritusios plytos vietoje žiojėjo skylė. Nė viena iš mūsų nebuvo tiek drąsi, kad ilgai spokсотų į kovotojus nuo mūsų stogo, kur jautėmės labai nesaugiai. Tačiau siena sudarė priedangą ir pro skylę buvo matyti vienas pirmųjų patikros punktų išvažiuojant iš Kočo.

– Manai, kad ten „Daeš“? – paklausė Rojjan, eidama palei tvorą į sodą. Susižvalgėme ir, metusios savo nešulius, patraukėme

paskui ją. Kad geriau matytume, kas dedasi už tvoros, prisiglaudėme prie sienos.

Maždaug už dviejų šimtų metrų, patikros punkte, kuris kadaise priklausė pešmergams, o dar anksčiau – Irako kariuomenei, budėjo keli kovotojai. Vyrų dėvėjo duksliai kelnes ir juodus marškinius, o jiems prie šono kabėjo ginklai. Stebėjome juos, lyg mėgindamos įminti kokį slaptą kodą – kaip jie trepsi smėlėtu keliu, kaip gestikuliuoja kalbėdamiesi tarpusavyje, ir kiekvienas jų judesys mums kėlė didžiulę baimę.

Prieš kelias minutes drebėjome nuo minties, kad eidamos galime sutikti kovotoją, o dabar negalėjome atplėšti nuo jų akių. Norėjau girdėti, ką jie kalba. Gal ką nors planuoja ir mes geriau suprasime, kas mūsų laukia, papasakosime apie tai broliams ir taip jiems padėsime pasirengti kovai. Gal jie džiūgavo užėmę Sindžarą – tai išgirdusios užvirtume pykčiu, kuris padėtų mums pasipriešinti.

– Kaip manai, ką jie kalba? – sušnabždėjo Rojjan.

– Nieko gero, – burbtelėjo Adkee, iš karto gražindama mus į realybę. – Eime. Pažadėjome mamai neužtrukti.

Einant namo mus apniko abejonės. Pirmoji prabilo Nisreen:

– Jie tokie patys, kaip ir tie, kurie nelaisvėje laiko Baso, – tarė ji. – Jai turbūt labai baisu.

Atrodė, kad gatvė vis siaurėja, ir mes stengėmės eiti kuo greičiau, mėgindamos nepasiduoti panikai. Tačiau grįžusios ir papasakojusios motinai viską, ką matėme – kaip jie buvo arti prie namo, kur vos prieš kelias dienas miegojo Jalo vaikai – mes su Nisreen neišlaikėme ir prapliupome raudoti. Stengiausi neprarasti vilties ir būti stipri, tačiau man reikėjo, kad motina suprastų, kokia esu išsigandusi, ir paguostų.

– Jie taip arti, – sakiau aš. – Mes jų rankose. Jei tik panorėtų, jie gali mus nuskriausti.

– Turime laukti ir melstis, – atsakė motina. – Gal mus kas nors išgelbės. Gal jie nieko mums nedarys. O gal patys kaip nors išsigelbėsime. – Šiuos žodžius ji kartojo kiekvieną dieną.

Nuo dulkių ir prakaito mūsų drabužiai tapo pilki, tačiau nė nemanėme persirengti. Nustojome valgę, išgerdavome tik truputį drungno vandens iš plastikinių saulėje gulinčių butelių. Elektra buvo atjungta ir jos nebuvo visą apsiausties laiką. Įjungdavome generatorių tik tiek, kad pakaktų įkrauti mobiliuosius telefonus ir žiūrėti televizorių, kai per naujienas rodydavo reportažus iš karo su „Islamo valstybe“, o juos rodė beveik nuolat. Pamačius antraštes apimdavo neviltis: nuo bado ir dehidracijos ant Sindžaro kalno mirė beveik keturiasdešimt vaikų, dar daugiau žuvo mėgindami pabėgti. Du pagrindinius jazidų kaimus netoli nuo Mosulo – Bašiką ir Bahzanį – užėmė „Islamo valstybė“, laimei, daugeliui gyventojų pavyko pabėgti į Irako Kurdistaną. Tūkstančiai jazidžių moterų ir merginų iš viso Sindžaro buvo pagrobtos – girdėjome, kad islamistai jas išnaudoja kaip sekso verges.

Krito Karakošas – daugiausia krikščionių gyvenamas miestas Ninevijoje, kurio beveik visi gyventojai pabėgo į Irako Kurdistaną ir kaip pabėgėliai apsigyveno nebaigtuose statyti prekybos centruose ir palapinių miesteliuose bažnyčios sode. Šiitai turkmėnai Tal Afare patys mėgino išsiveržti iš apsiausties. „Islamo valstybei“ beveik pavyko pasiekti Arbilį, tačiau amerikiečiai sakė, kad norėdami apsaugoti savo konsulatą sustabdė ją, o kartu oro atakomis išgelbėjo ir ant Sindžaro kalno įstrigusius jazidus. Bagdade tvyrojo sumaištis. Tai, kas vyko su jazidais, JAV prezidentas B. Obama pavadino „potencialiu genocidu“. Tačiau apie Kočo apsiaustį niekas nieko nesakė.

Gyvenome tarsi kitame pasaulyje. Gyvenimas Kočo sustojo, žmonės užsidarė namuose, bijodami, kad islamistai gali

juos pamatyti. Buvo keista taip atitolti nuo kitų kaimo šeimų. Buvome įpratę prie dažnų svečių iki pat vėlaus vakaro, valgydavome su draugais, o prieš eidami miegoti ant stogų ilgai plepėdavome su kaimynais. Islamistams apsupus Kočo atrodė pavojinga net šnabždėtis su greta gulinčiu žmogumi. Stengėmės likti nepastebėti, lyg „Islamo valstybė“ galėtų pamiršti apie mūsų egzistavimą. Netgi liesumas atrodė vienas iš būdų apsiginti, tarsi nustoję valgyti galiausiai taptume nematomi. Žmonės drįsdavo išeiti iš namų tik patikrinti, kaip laikosi giminaičiai, pasipildyti atsargų ar padėti ligoniui. Netgi tokiais atvejais kaimo gyventojai greitai skuosdavo gatve ir pirmai progai pasitaikius skubėdavo rasti prieglobstį, kaip nuo šluotos bėgantys tarakonai.

Tačiau vieną naktį, nepaisydamas islamistų, visas kaimas susirinkome švęsti Bacmi – šventės, kurią daugiausia švenčia iš Turkijos kilusios jazidų šeimos. Paprastai ji švenčiama gruodį, tačiau kaimietis, vardu Khalafas, kurio šeima švenčia šią šventę, manė, kad turime surengti ceremoniją dabar, kai bijome susiburti ir prarandame bet kokią viltį. Bacmi – tai laikas pasimelsti Tavusi Melekui, tačiau dar svarbiau per apsiaustį buvo prisiminti jazidus, kurie buvo priversti palikti savo gimtinę – Khalafos protėvius jazidus, kurie kadaise gyveno Turkijoje, kol osmanai juos iš ten išvarė.

Į Khalafos namus buvo pakviesti visi Kočo gyventojai ir keturi vyrai, kurie, manoma, turi šviesią sielą, nes yra nevedę, ruošėsi kepti šventą Bacmi duoną. Sulaukėme saulėlydžio ir tada iš namų pasipylė žmonės ir traukė pas Khalafą. Pakeliui vis primindavome vienas kitam neatkreipti į save dėmesio. „Netriukšmaukit“, – šnabždėjome eidami kaimo gatvelėmis. Aš buvau su Adkee ir abi siaubingai bijojome. Žinojau, kad jei islamistai mus pastebėtų, Khalafas būtų nubaustas už tai, kad surengė netikėlių

ceremoniją, bet nežinojau, ką dar kovotojai gali padaryti. Tikėjaisi, kad dar ne per vėlu kreiptis į Dievą.

Khalafo namuose degė šviesos ir žmonės susirinko aplink duoną, kuri paliekama kilti ant specialaus kupolo formos padėklo, o paskui namų šeimininkas ją palaimina. Jei kepama duona nesuskilinėja, tai reiškia sėkmę. Jei suskyla, šeimą gali ištikti nelaimė. Šįkart duona buvo be jokių priedų, nes mes buvome apsiausti (paprastai ji kepama su riešutais ir razinomis), tačiau apskritas kepalas buvo sveikas, nesimatė nė menkiausio įskilimo.

Khalafo namuose buvo visiškai tylu, tik kartkartėmis pasigirdavo tyli dejonė ar malkų traškesys krosnyje. Pažįstamas krosnies dūmų kvapas užklojo mane kaip antklode. Nesidairiau ir neieškojau, ar čia yra Walaa, ar dar kokia mokyklos draugė, kurios nemačiau nuo pat apsiausties pradžios, norėjau susitelkti į ritualą. Khalafas pradėjo melstis.

– Tegu šios šventos duonos Dievas pasiima mano sielą kaip auką už visą kaimą, – tarė jis ir raudos pagarsėjo. Keli vyrai mėgino nuraminti savo žmonas, tačiau aš maniau, kad verkti Khalafo namuose, iš kurių garsas gali pasiekti patikros punktus, yra drąsa, o ne silpnumas.

Ceremonijai pasibaigus tylėdamos su Adkee parėjome namo, įžengėme pro priekines duris ir užlipome ant stogo, kur namų likę saugoti šeimos nariai, sėdėję ant čiužinių, pajuto palengvėjimą, kad saugiai grįžome namo. Moterys sugulė vienoje stogo pusėje, o vyrai – kitoje. Broliai vis dar nepaleido iš rankų telefonų ir mes nenorėjome, kad jie girdėtų mus verkiant, nes žinojome, kad dėl to jie jausis dar blogiau. Tą naktį man pavyko pamiegoti beveik iki pat saulėtekio, kol motina kumštelėjo mus žadindama.

– Metas leistis žemyn, – sušnabždėjo ji ir kopėčiomis pirštų galiukais nulipau į tamsų vidinį kiemą, melddamasi, kad niekas mūsų nepamatytų.

Mano šeimoje daugiausia apie tai, kad kaimo gyventojai turi sukilti prieš islamistus, kalbėjo Hajji, vienas mano įbrolių. Vyrams dževate kovotojai vis dar sakė, kad jei neatsiversime į islamą, mus nuves į Sindžaro kalną, bet Hajji buvo įsitikinęs, kad islamistai meluoja.

– Jie tik nori, kad būtume ramūs, – tvirtino jis. – Jie nori būti tikri, kad nekovosime.

Kaskart, kai Hajji per mūsų sodo tvorą šnabždėjosi su kaimynais, man atrodė, kad jie kažką rezga. Jie atidžiai stebėjo keliu per kaimą pravažiuojantį ISIS konvojų. „Jie tiesiai iš skerdynių“, – sakydavo Hajji, nususukdamas nuo pravažiuojančiųjų. Kartais jis nesiguldavo ir virte virdamas pykčiu visą naktį žiūrėdavo televizorių, kol ryte pakildavo saulė.

Kaime Hajji buvo ne vienintelis, galvojantis apie galimybę pasipriešinti. Nemažai šeimų, kaip ir mūsų, slėpė ginklus nuo islamistų ir aptarinėjo, kaip būtų galima juos pasiimti ir užpulti patikros punktus. Mūsų vyrai buvo geri kovotojai ir norėjo parodyti, ką galintys, tačiau taip pat žinojo, kad nesvarbu, kiek „Islamo valstybės“ narių jiems pavyktų nužudyti savo paslėptais peiliais ar AK-47, netrukus jų atvažiuos dar daugiau ir galiausiai, kad ir ką jie darytų, dauguma kaimo gyventojų vis tiek žus, jei mėgins kovoti. Net jei susirinktume ir nužudytume visus aplink kaimą esančius kovotojus, neturėtume, kur eiti. Islamistai kontroliavo visus iš Kočo einančius kelius, turėjo automobilių, sunkvežimių ir visus ginklus, kuriuos susigrobė iš mūsų ir Irako kariuomenės. Sukilimas nebuvo planas – tai buvo fantazija. Tačiau

tokiems vyrams kaip Hajji mintis apie galimybę kovoti neleido išeiti iš proto, kol laukėme.

Kiekvieną dieną kaimo vyrai susirinkdavo dževate ir mėgino sukurti kokį planą. Jei negalime pabėgti, negalime kautis ar pasislėpti, gal pavyks kovotojus kaip nors apgauti? Gal jei pasakysime, kad atsiversime į islamą, jie mums duos daugiau laiko. Buvo nuspręsta, kad jei koks islamistas pagrasins ar palies bent vieną Kočo moterį ar merginą, tik tada apsimesime, kad norime atsiversti. Tačiau tas planas taip ir liko neįgyvendintas.

Moterys taip pat mėgino ką nors sugalvoti – jos mėgino rasti būdų paslėpti vyrus, jei ISIS ateitų jų žudyti. Kočo buvo daugybė vietų, kur kovotojai nesugalvotų ieškoti – gilūs, truputį drėgni šuliniai ir rūšiai su slaptais įėjimais. Vyrai, kad jų nenužudytų, galėtų saugiai pasislėpti netgi šieno kupetose ir gyvulių ėdalo maišuose. Tačiau jie atsisakė net galvoti apie slėptuves. „Jau geriau tegu mus nužudo, nei paliksime jus vienas su „Daeš“, – sakė jie. Taigi kol „Islamo valstybės“ rankose laukėme savo lemties ir praradome viltį, kad kas nors ateis mūsų išvaduoti, stengiausi apsvarstyti įvairias galimybes, kas galėtų nutikti man ir mano šeimai. Pradėjau galvoti apie mirtį.

Prieš pasirodant islamistams jaunų žmonių mirčių pasitaisydavo retai ir kalbėti apie mirtį man nepatiko. Buvo baisu apie tai net pagalvoti. Tuomet, 2014 metų pradžioje, staiga mirė du jauni žmonės iš Kočo. Pirmasis, pasienio policininkas, vardu Ismailas, žuvo per teroristų išpuolį dirbdamas į pietus nuo Kočo „Al Kaidos“ ūtacos zonoje esančiose teritorijose, kur jau kalėsi pirmieji ISIS daigai. Ismailas buvo maždaug Hezni amžiaus tylus ir pamaldus vaikinys. Tai buvo pirmoji „Islamo valstybės“ auka iš mūsų kaimo ir visi labai sunerimo dėl valstybės tarnyboje dirbančių savo šeimos narių.

Hezni buvo policijos stotyje Sindžare, kai ten atvežė Ismailo kūną, taigi apie jo mirtį Hezni sužinojo anksčiau nei kiti kaimo gyventojai, net anksčiau už Ismailo žmoną ir šeimą. Jie buvo tokie pat varguoliai kaip ir mes, todėl Ismailas, kaip ir mano broliai, įstojo į kariuomenę, nes jiems reikėjo pinigų. Tą rytą į mokyklą patraukiau gerokai ilgesniu keliu, vengdama praeiti pro jų namus. Negalėjau ten eiti žinodama, kad jis negyvas, o jo šeima dar to nenumano. Netrukus žinia pasklido po kaimą, vyrai gedėdami pradėjo šaudyti iš šautuvų į orą, ir išgirdusios šūvius visos mergaitės klasėje pradėjo klykti.

Jazidų bendruomenėje ruošti kūną laidotuvėms laikoma didele garbe, kartais prie jo budima kelias valandas, kol pakyla saulė. Ismailą laidoti ruošė mano brolis Hezni. Jis numazgojo kūną, supynė plaukus, apvilko baltais drabužiais, o kai našlė atnešė antklodę, po kuria jie miegojo pirmąją vestuvių naktį, Hezni į ją suvyniojo jos vyrą. Ilga kaimo gyventojų eilė lydėjo nešamą Ismailo kūną iki pat kaimo pakraščio, ten jis buvo įkeltas į sunkvežimį ir nuvežtas į kapines.

Po kelių mėnesių mano draugę Shireen netyčia žaisdamas ūkyje medžiokline šautuvu nušovė jos sūnėnas. Su Shireen mačiau dieną prieš tai, kai ji žuvo. Plepėjome apie egzaminus ir du jos išdykėlius brolius, kurie buvo suimti už muštynes. Shireen išaugino Ismailą. Naktį prieš mirtį ji sapnavo keistą sapną. „Sapne Kočo nutiko kažkas labai svarbaus. Visi verkė“, – pasakojo ji. Tada, lyg jausdamasi truputį kalta, prisipažino: „Manau, kad tai dėl Ismailo mirties.“ Dabar esu įsitikinusi, kad tas sapnas reiškė jos pačios mirtį arba jos sūnėno sielvartą – po to nutikimo berniukas atsisakė išeiti iš namų, – o gal netgi „Islamo valstybės“ atėjimą į Kočo.

Laidoti Shireen ruošė mano motina. Draugės rankos buvo išmargintos ruda ir raudona chna ir tvirtai surištos baltu šaliku.

Kadangi buvo netekėjusi, jos plaukai buvo supinti į ilgą kasą. Jei būtų turėjusi aukso, jis būtų palaidotas kartu su ja. „Jei galima palaidoti žmogų, galima palaidoti ir auksą“, – sako jazidai. Kaip ir Ismailo, Shireen kūnas buvo numazgotas ir suvyniotas į baltą audeklą. Vėliau kūnas buvo nešamas ilgos gedinčios procesijos priešakyje į miestelio pakraštį, kur laukęs sunkvežimis nuvežė ją likusį kelią.

Šie ritualai yra svarbūs, nes pomirtinis gyvenimas, pagal jazidizmą, yra sunki vieta, kur mirusieji gali kentėti kaip ir gyvieji. Mirusieji pasikliauja mumis ir turime jais pasirūpinti, o ko reikia, jie parodo per sapnus. Dažnai sapnuose matome mylimą žmogų, sakantį, kad yra alkanas arba dėvi apiplyšusiais skarmalais. Pabudę jazidai aukoja maisto ar drabužių vargšui ir atsidėkodamas Dievas duoda mirusiems geradarių artimiesiems maisto ir drabužių pomirtiniam gyvenimui. Pamaldžiam jazidui labai svarbu daryti gerus darbus iš dalies dėl to, kad tikime reinkarnacija. Jei gyvenime buvai geras žmogus ir tikintis jazidas, tavo siela atgims iš naujo ir tu vėl įsiliesi į bendruomenę, kuri tavęs gedi. Prieš tai turi įrodyti Dievui ir jo angelams, kad esi vertas grįžti į žemę ir gyventi gyvenimą, kuris gali būti net geresnis nei ankstesnis.

Kol mūsų sielos keliauja į pomirtinį gyvenimą ir laukia reinkarnacijos, tai, kas atsitinka su mūsų kūnu, kurio sielai daugiau nebereikia, yra gerokai paprasčiau. Jazidai numazgojami ir laidojami suvynioti į audeklą, o kapas pažymimas išdėliojant paprastą ratuką iš akmenų. Nuo žemės mus turi skirti tik plonas audeklo sluoksnis, kad galėtume lengviau atiduoti savo švarius ir sveikus kūnus mus sukūrusiai žemei. Svarbu, kad jazidas būtų tinkamai palaidotas ir už jį būtų meldžiamasi. Be šių ritualų mūsų sielos niekada nebeatgims, o kūnai niekada negrįš į savo namus.